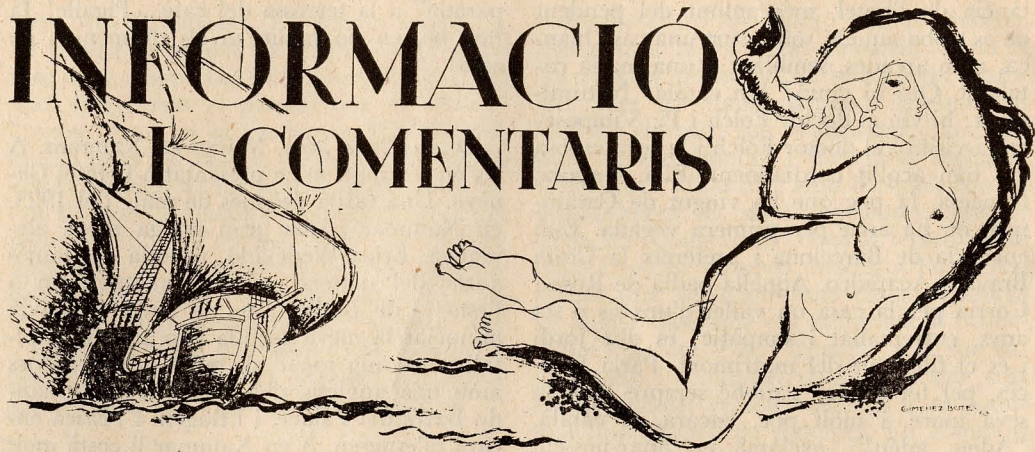

INFORMACIÓ I COMENTARIS

LLETRES

UN NARRADOR EXCEPCIONAL

PERE CALDERS I LES SEVES
"CRÒNIQUES DE LA VERITAT OCULTA"

La publicació de les *Cròniques de la veritat oculta*, recull gairebé complet dels contes escrits per Pere Calders entre 1937 i 1952, és a dir, després d'haver donat, amb *El primer Arlequí* i *La glòria del doctor Larèn*, datats tots dos de 1936, un tast impressionant de la seva fantasia i el seu talent de narrador, i abans que aquest talent s'esmerçés en els temes més realistes, estrictament mexicans, que semblen actualment interessar-lo (penso en *Fortuna lleu* i *La vetlla de donya Xabela*, publicats l'any passat a PONT BLAU), haurà permès a bon xic de lectors poc informats — que són, malauradament, la majoria dels de les noves generacions i no pas per culpa d'ells — d'entrar en contacte amb l'obra d'un conista excepcional, de qualitat europea — ara podríem dir també americana — i que es troba en plena maduresa de la seva producció. Les *Cròniques de la veritat oculta* guanyaven per unanimitat el Premi Víctor Català 1954, i això pressuposava la publicació del llibre, però sense premi i tot, el recull de contes de Pere Calders hauria hagut d'ésser publicat un dia o altre, per a benefici de les nostres lletres.

Intentar de comentar els contes de Pere Calders suposa, de bones a primeres, un esforç difícil de fer per al crític. Heu de renunciar a tota fàcil classificació, a encaixar el gènere especial d'aquesta literatura narrativa dintre dels que, comunament, constitueixen les lletres catalanes. És inútil que vulgueu cercar models indígenes a les

Cròniques de la veritat oculta. Forçant la memòria, podríeu trobar un remot parentiu amb allò que hom va dir-ne un dia "l'humor sabadellenc" i que, ampliant un xic els límits d'edat, fariem arribar de Joan Sacs (el Joan Sacs de *Vida i mort dels barcelonins*) al Joan Oliver d'*Una tragèdia a Lil·liput*, passant pel Trabal de *L'home que es va perdre*. Podríeu evocar també certs apunts de Ramon Reventós i els contes, malauradament dispersos, d'Àngel Ferran. Però aquests precedents, en general, tot i llur diversitat i llur real vàlua literària, poden tenir un comú denominador, el de l'humorisme. I si llegiu amb deteniment els contes de Pere Calders, llevat d'un o dos, on l'evident exageració fins a l'absurd de les conseqüències d'un acte banal, o l'explotació d'un mot enginyós (en general, els que constitueixen la secció *Ver, però inexplicable*), traieu la conseqüència que no pot classificar-se'l com a humorista. Els seus tractes amb l'element meravellós, que gairebé sempre formen la base de les narracions, podrien afiliar-lo a una escola que va de l'Edgar Poe dels *Tales of the grotesque and the arabesque* al Marcel Aymé de *Le passe-muraille*, però tampoc aquest emparentament us convenc. Proveu més enllà: penseu en *La metamorfosi* i en els altres contes breus, inacabats sovint, de Kafka. (Ja està! Ja hem escrit el nom que tantes coses vol explicar, avui, i que ha esdevingut per a molts joves escriptors europeus el paradigma del món modern, devorat per l'absurditat de la pròpia condició.) Però en les *Cròniques de la veritat oculta*, si bé no hi ha humorisme en el sentit propi del mot, tampoc no hi ha — i això és evident — angoixa metafísica ni de cap mena. Pere Calders s'encara amb l'espectacle del món, o del seu món, que no és ben bé el mateix que ens volta, per bé que s'hi assembla molt, perquè respon a una altra mena de veritat, que és la veritat oculta del narrador, i ens explica les coses que hi veu, els episodis curiosos que hi passen, les singulars aventures de les quals és, de vegades

protagonista i, sovint, espectador. I ens ho conta amb tota naturalitat, sense escriure's'n ni pretendre d'escriure-nos, sense voler treure al·ligonaments dels fets que presenta ni esforçar-se massa per a treure del seu amagatall aquesta veritat oculta que ens donaria la clau de tantes coses enigmàtiques. Un cop us heu deixat dur per aquesta empenta narrativa, que sap revestir de normalitat els actes més absurds i les situacions més paradoxals, Pere Calders us presenta, gairebé humilment, com un simple torsimany de teatre de marionetes, els seus drames singulars i les seves comèdies sense desllorigador. De vegades, el misteri és tan espès, que cal deixar-ne l'explicació als secrets dissenys d'una totpoderosa Providència. D'altres, el miracle ve a interrompre d'una manera tan flagrant el curs de les coses reals (*La ratlla i el desig*) que tots els problemes de la vida són plantejats de nou al protagonista, que es troba enfrontat amb un fatal dilema: cal ésser poeta o agrimensor? És a dir, ¿acceptar com a bo el miracle demanat i obtingut de l'estrella o refusar, en nom de la realitat científica, el que por ésser només un miratge, i cercar fins a trobar la seva casa i la seva muller allà on havien d'estar i on, fatalment, són?

Però també el principi de la saviesa (que és igualment el títol d'una d'aquestes *Cròniques*) pot consistir a prescindir de les coses que més importants semblen, o a deixar que les pròpies riqueses serveixin per a emmirallar les il·lusions de la pobra gent. Hi ha, cal convenir-hi, una certa ambigüitat en les narracions de Pere Calders. En *La clara consciència*, per exemple (¿com no recordar, davant d'aquesta història de bombardeig, tan clarament localitzada, l'època en què fou escrita i el setmanari on veié la llum per primera vegada?) el problema del determinisme i del lliure albir està plantejat de manera curiosa: ¿si l'home predestinat a ésser víctima de la bomba hagués dut a terme el seu pla absolut d'allunyament del ritme quotidià, en lloc de tornar, dòcilment, a l'indret habitual, on la mort podia anar-lo a cercar de segur, s'hauria alliberat del seu destí? Pere Calders deu conèixer el famós apòleg oriental, que ha donat origen a novel·les (*Appointment in Samarra*, de John O'Hara) i a comèdies (*Ce soir, à Samarcande*, de Jacques Deval), d'aquell mercader, que veu a la plaça la Mort, que li fa signe, i s'afanya a fugir, amb tots els seus béns, cap a la ciutat llunyana de Samarcanda. Però la Mort, que se n'estanya, diu a un servent del fugitiu: "¿Què era aquella pressa? Si en veure'l, l'única cosa que se m'ha acudit ha estat de pensar que aquest vespre tenia una cita amb ell, a Samarcanda, i m'estanyava de veure'l ací!"

He dit, més amunt, amb quina naturalitat, amb quina claredat d'estil, sense enfarfecs retòrics ni flors de vocabulari, en paràgrafs curts i que semblen senzills, presenta Pere Calders les seves *Cròniques*. Això no vol dir que, en gairebé totes elles, però singularment en les que oscil·len entre la realitat i el somni, manqui una tè-

nue alenada poètica. Les descripcions de llocs i paisatges són breus, però xopes de força evocadora: "L'inventor tenia la sensació d'haver passat el llinard d'un més enllà assequible. Aquella casa adormia els sentits; damunt de cada moble propici hi havia un quinqué, i una olor esmorteïda de seda i de petroli escampava embriaguesa. Des d'algun lloc amagat, una caps de música anava repetint una cançó de caçadors, i innombrables figures de porcellana havien quedat cristal·litzades en l'actitud inicial de seguir el ritme". Hi ha algunes d'aquestes escenes d'interior que fan pensar irresistiblement en certes guaixes de Grau Sala, insuperable il·lustrador de temes romàntics. I, encara que no costi gaire d'endevinar l'actitud resoltament contrària al conreu de l'emoció fàcil que adopta, en la seva tasca de narrador, l'autor de *La consciència, visitadora social*, aquesta emoció troba manera de filtrar-se, nua de tota impuresa i de tota sensibleria, en narracions d'una tan aguda inventiva com *La clau de ferro* (potser, en aquesta, descobriríeu una intenció moral, però qui sap si l'autor no ens ha volgut donar una pista falsa) i *Quieta nit*.

I bé, al capdavant, trebeu una altra cosa: que aquests contes que no són, estrictament, humorístics, ni realistes, ni fantàstics, ni al·legòrics, ni morals, ni poètics, ni sobrerrealistes ni, fet i fet, kafkians, són interessants i — *rara avis* — diver-

Pere Calders

tits, que us fan pensar i us ajuden a somniar. I l'idioma en què estan escrits és un model de la perfecció que havia aconseguit, abans de la nostra gran catàstrofe, el català literari, après a l'escola, fet "col·loquial" i modern pels diaris i revistes, el teatre i la ràdio catalans, polit amb el contacte constant amb els mestres i els clàssics, esdevingut una llengua civilitzada, neta, normal i segura de l'expressió. Una perfecció que els escriptors de la generació — i del talent — de Pere Calders han sabut conservar i encara millorar, si la perfecció és millorable, a través de llargs lustres d'absència de Catalunya.

Ara m'adono que bona part d'aquestes coses han estat ja dites — i probablement amb més profunditat — per Joan Triadú, en el seu próleg, que revela un autèntic afecte envers Pere Calders i la seva obra. Només hauria d'assenyalar l'omissió, que em sembla de doldre, de tota allusió a les obres anteriors del contista (encara que el títol *Unitats de xoc* pugui semblar una mica escandalós, aquest llibre quedarà com una de les cròniques més profundes i fidels de la nostra guerra, i es mereixia almenys una referència) puix que el nom de Pere Calders era ja conegut i estimat per una part considerable del nostre públic (sis dels contes del llibre ara publicat ja havien sortit a les pàgines de *Meridià*; dos més, dels més importants, a la *Revista de Catalunya*, i un a PONT BLAU, i *El primer arlequí* havia estat degudament comentat, quan va sortir, l'any 1936). L'egocentrisme del prologuista, del qual

ell s'excusa, no és prou per a convertir en una arriscada aventura "apostar" per Calders cinc anys abans que aquest guanyés el Premi Víctor Català, ni per a permetre-li de vanagloriar-se del seu descobriment d'"un nou nom que des d'aquest moment es converteix en un dels fonamentals en la història, ja prou notable i rica, de la narrativa catalana moderna". Perdonem, però, de grat, a Joan Triadú, la seva ingenuïtat en gràcia a l'afectuosa tenacitat amb què ha contribuït a tornar a acostar al públic català el nom i l'obra de Pere Calders, narrador excepcional. — RAFAEL TASIS

LES HORES FECUNDES DEL NOSTRE EXILI

Acabo de llegir l'última pàgina d'un llibre — la 555 — escrit a l'exili i editat a l'exili. L'autor és Joan Puig i Ferrer. L'editorial, Proa. Es tracta d'una novel·la, *Janet imita el seu autor*, tercer volum del cicle *El pelegrí apassionat*.

La reparició de les Edicions Proa a l'exili hauria d'haver estat acollida amb joia per tots els catalans. Llastimosament, són molts els que no se n'han assabentat.

Hom no pot esperar, és clar, que tots els catalans — ni els nadius d'altres terres — estimin els llibres. Ací a l'exili, però, els catalans haurien

SOLERNOU, S. A.

OLIS VEGETALS PER A LA INDUSTRIA
AIGUARRAS
COLOFONIA
RESINES SINTETIQUES

Av. Ferrocarril, 100 (Col. Moctezuma)
Tels. 22-28-02, 22-34-28 i 22-36-84
Apartat Postal 7153
MEXICO 9, D. F.

SUCURSAL GUADALAJARA
Antonio Bravo, 49
Tel. Mex. 35-52
GUADALAJARA, Jal.

d'estima
— encan
català.
ligent d
i eficaç
cund.

Aban
poralme
ultra la
a la cau
electora
catalani

Tots,
— Bloc
dana, e
Montse
lunya, j
llibres.

Ací a
talans,
llar am
sades d
amb re
tots ter
tenen e
creat —
lans a
més qu

I bé
que ha
les Edi
rebé de

Quan
de cata
tenen
de l'ex
editori
— l'act
la cont
nica q
ací a l
que ha
sensibl

Tote
ver-les
guin. C

A E
els vol
nat. A
autor,
blicat
bella,

Cat
de po
Llanas
gès, M
rell, F
Picó.]
de no
vulgar
punya
Pilar
Fuente
Nàufre